

**STUDIJ POVIJESTI NA SREDNJOEUROPSKOM SVEUČILISTU
(CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY) U BUDIMPEŠTI**

Ideja o stvaranju Srednjoeuropskog sveučilišta (Central European University, dalje CEU) nastala je na seminarima Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku koje je u travnju 1989. godine organizirala fondacija Georgea Sorosa. Taj bogati američki Židov mađarskoga podrijetla osnovao je tijekom osamdesetih i početkom devedesetih godina cijelu mrežu fondacije *Otvoreno društvo* (Open Society Fund) u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama i NR Kini.¹

Prvotna zadaća fondacije bila je pomaganje alternativnih projekata i intelektualaca-disidenata u bivšim socijalističkim zemljama. Poslije pada komunističkih vlada Sorosova je fondacija preuzela zadatak da radi na »izgradnji infrastrukture i institucija otvorenog društva« u tim zemljama.² Djelujući u tom smislu, ona novčano potpomaže niz projekata: izdavačku djelatnost, nezavisno novinstvo i elektronske medije, organiziranje znanstvenih skupova i drugo, a također sudjeluje u humanitarnim akcijama.³

Jedan od projekata koje financira Sorosova fondacija jest i Srednjoeuropsko sveučilište. Ono se sastoji od tri odjela: Sveučilište u užem smislu, Research Support Scheme i Higher Education Support Program. Sveučilište u užem smislu organizirano je u dva kolegija, od kojih je jedan u Pragu s postdiplomskim studijima ekonomije, povijesti umjetnosti, sociologije i »europskih studija«, dok se u Budimpešti nalaze postdiplomski studiji povijesti, prava i ekologije.⁴ Temeljna odlika obaju kolegija je interdisciplinarni znanstveni pristup. Nastavu na engleskom jeziku izvode vrhunski stručnjaci.

Drugi odjel CEU je Research Support Scheme sa sjedištem u Pragu. Preko tog odjela financiraju se različiti znanstveni projekti regionalnog značaja. Školske godine 1991./92. za novčanu pomoć od milijun američkih dolara natjecalo se gotovo 1000 znanstvenika i istraživačkih grupa iz više zemalja.

Naposlijetku, treći odjel CEU je Higher Education Support Program koji ima zadatak da pomaže razvoj sveučilišnog obrazovanja u srednjoj i istočnoj Europi. Sastoji se od tri glavne komponente. *Nacionalni programi* trebaju pomoći restrukturiranje visokoškolskog sustava u zemljama u kojima je sveučilišno obrazovanje desetljećima bilo izolirano od zapadnoeuropskog i američkog znanstvenog razvoja. Preko *regionalnih projekata* nastoji se pomoći u obogaćenju knjižnog fonda u knjižnicama, te dovesti mlade američke i zapadnoeuropske doktorande da predaju na srednjoeuropskim i istočnoeuropskim sveučilištima. *Institucionalna potpora* namijenjena je novim ili reformiranim ustanovama u srednjoj i istočnoj Europi koje su potpuno nezavisne od CEU.

George Soros izdvojio je 25 milijuna američkih dolara samo za Sveučilište u užem smislu (po pet milijuna godišnje) očekujući da se na kraju petogodišnjeg razdoblja — 1996. godine — Sveučilište organizira i počne funkcionirati

¹ Opš. o Sorosovim nastojanjima na uvođenju demokracije i »otvorenog društva« u zemljama bivšeg socijalističkog bloka vidi u njegovoj knjizi »Podrška demokraciji«, Zagreb, 1993. (prev. Predrag Raso) — Fondacija je zamrznuła svoje djelovanje u NR Kini nakon krvoprolića na Tianmenu u proljeće 1989. godine.

² »The Central European University«, Prague-Budapest, 1992. 32.

³ Sveukupna novčana pomoć koju su Zaklada »Otvoreno društvo« — Hrvatska i Soros Humanitarian Foundation dodijelili Republici Hrvatskoj u razdoblju od 15. 6. 1992.—15. 6. 1993. godine je 2.835.035 američkih dolara — Opš. v. »Vjesnik«, 21. srpnja 1993., 27.

⁴ Kolegij u Pragu trenutno je u krizi jer je češka vlada odustala od financijske pomoći u iznajmljivanju zgrade CEU, te će se vjerojatno tijekom sljedeće školske godine (1993./94.) pre-sehit u Budimpeštu, ukoliko se ne nađe rješenje spora s češkom vladom. — V. »CEU Gazette«, sv. 3, br. 1.

samostalno, bez njegove novčane potpore. Občeo je kako će u tom slučaju nastaviti pomagati rad Sveučilišta.

Dvosemestralni postdiplomski studij povijesti započeo je školske godine 1992./93.⁵ Pohadalo ga je tridesetak studenata iz deset zemalja. Uvjeti života i rada bili su vrlo dobri uz dva nedostatka: nedovoljno kvalitetna hrana u hotel-skom restoranu i izostanak obećanih ekskurzija po Mađarskoj i srednjoj Europi. (Organizirana je samo ekskurzija u Pécs). Među studentima je vladao prisni kolegijalni i prijateljski odnos. Nekolicina profesora i asistenata stanovali su zajedno sa studentima u hotelu, pa se i odnos studenti-nastavnici razvio u prijateljstvo.

U takvim životnim uvjetima nije bilo preteško pohađati nastavu i obaviti studentske zadatke. Nastava se sastojala od obveznih i izbornih kolegija. U svakom je semestru trebalo prikupiti određeni broj kredita, tj. položiti ispite i/ili napisati seminarske radove. Obvezni kolegiji bili su *The Making of Modern Europe* i *History of East Central Europe* u oba semestra, te *Social History and Economic History* u drugom semestru. Kao izborni kolegiji ponuđeni su: *Central European Cultural History, Interwar Central Europe 1919-1933, History of Post Communist Central Europe, Social History of the Habsburg Empire and Austria, Social History of Poland, Medieval Studies, History of Jewry, Fascism in Central Europe*, te *East Central Europe 1945-1956*. Svaki je student morao odabrati nekoliko izbornih kolegija u oba semestra. Na kraju je trebalo napisati *master's essay* od pedesetak stranica (neki su obilno premašili taj broj) i obraniti ga pred zajedničkom komisijom profesora CEU i Eötvös Loránd University (ELTE) iz Budimpešte.

Dekan povijesnog odsjeka CEU je mađarski akademik Péter Hanák, a profesori su Jürgen Kocka (Berlin), Stephen Fischer-Galati (University of Colorado), urednik časopisa *East European Quarterly* i biblioteke *East European Monographs*, György Litván (direktor Povijesnog instituta Mađarske akademije znanosti), David F. Good (direktor Centra za austrijske studije u Minnesoti i izvršni urednik *Austrian History Yearbook*), Ivan T. Bérénd (Los Angeles), Roman Sandgruber (Linz), Norman Stone (Oxford), János M. Bak (Vancouver), Gábor Klaniczay (Budimpešta), Ilona Sármany-Parsons (Beč—Budimpešta), Elizabeta Kaczynska (Varšava), Viktor Kárady (Pariz), István Rév (Budimpešta) i drugi. Kao gosti profesori na tribinama CEU održali su predavanja i Peter Burke (Cambridge), Henryk Batowski (Krakov) te Jerzy Jedlicki (Varšava). Većina tih profesora sudjelovat će u nastavi i sljedeće godine. Osim toga, kao gost se očekuje i Jacques Rever iz Pariza koji treba voditi obvezni kolegij iz *Socijalne antropologije*. Iz popisa je očito da se među nastavnima postdiplomskog studija povijesti na CEU nalazi nekoliko vodećih svjetskih povjesničara.

Naravno, kao što ništa u životu nije posve idealno, tako nije ni ovaj studij. Njegov je glavni nedostatak prevelik formalizam u studentskim obvezama. To su uočili i sami studenti, pa su predložili da umjesto formalističkih i nikome korisnih seminarskih radova izrađenih na temelju jednog ili nekoliko članaka ili pak samo jedne knjige, njihova zadaća bude predstavljanje najnovijih knjiga i časopisa na engleskom i drugim svjetskim jezicima (kojih u knjižnici CEU ima dovoljno), odnosno najnovijih knjiga i časopisa na njihovim materinskim jezicima (koji se mogu nabaviti bez većih poteškoća). Korist od takva načina rada bila bi višestruka: studenti bi vježbali pisanje prikaza znanstvenih knjiga i časopisa i dobili informacije o stanju u svjetskoj

⁵ Školske godine 1991./92. održan je tzv. teach program u kojem je petnaestak mladih znanstvenika iz nekoliko europskih zemalja (Velike Britanije, Italije, Rusije, Bugarske, Mađarske, Hrvatske i dr.) pripremljeno za asistentske, istraživačke i administrativne poslove. Iz Hrvatske je taj multi program prošla Đurđa Knežević.

i malim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim historiografijama. S druge strane, najbolji prikazi mogli bi se objaviti bilo u sklopu izdavačke djelatnosti CEU bilo u drugim časopisima. Posebice to ne bi bio problem jer je među profesorima bilo nekoliko urednika znanstvenih časopisa. Na žalost, profesor Hanák i akademsko vijeće studija povijesti nisu imali sluha za te prijedloge.

Drugi je nedostatak izostanak nastave mađarskog jezika. Bilo je nužno ponuditi dodatni program nastave tog jezika jer bi se sigurno našlo barem nekoliko zainteresiranih kandidata koji bi sedmomjesečni boravak u Budimpešti iskoristili i za taj napor. Ukoliko bi se nastava mađarskog jezika organizirala kao izborna, nitko ne bi mogao prigovoriti da je posrijedi nametanje nečega što je vrlo teško i nije toliko zanimljivo, pa niti uopće potrebno studentu koji se, na primjer, bavi britanskom politikom prema Bugarskoj između dva svjetska rata. Jednostavno, bilo bi sasvim prirodno iskoristiti ponuđenu mogućnost i upoznati osnovne elemente jezika zemlje u kojoj se živi sedam-osam mjeseci.

Bez obzira na nekoliko nabrojanih nedostataka u stručnom i organizacijskom dijelu programa prednosti koje pruža boravak na CEU mnogo su brojnije. Iskustvo boravka među ljudima različitog obrazovanja i iz različitih zemalja; mogućnosti dobivanja stipendija na zapadnim sveučilištima (četvero studenata dobilo je jednogodišnju stipendiju na Oxfordu, a nekoliko ih je otišlo na ljetne tečajeve u Austriju); stvaranje znanstvenih kontakata i, nadalje, sklapanje iskrenih prijateljstava u međunarodnim okvirima najdragocjenije su što pruža CEU, mnogo dragocjenije od diplome Master of Arts poslije uspješnog svladavanja programa.

Danir Agičić